

Türkiye’de Finansal Erişim ve Okuryazarlık 2014

TEB – Boğaziçi Üniversitesi

Önsöz

Türkiye sermaye piyasasının istenen gelişmişlik düzeyine ulaşmasını sağlamanın yollarından biri sermaye piyasaları hakkında farkındalık yaratmak ve tüketicileri bilgilendirme yoluyla finans piyasalarına girişin tabana yayılmasıdır. Türkiye'deki finansal tabana yayılmanın öneminin vurgulanması amacı ile finansal okuryazarlık ve erişim seviyesinin ölçümünün sürekliliğinin sağlanması için Türkiye Ekonomi Bankası katkıları ile Boğaziçi Üniversitesi'nden Yard. Doç. Dr. Ali Çoşkun, Yard. Doç. Dr. Hüseyin Sami Karaca, Yard. Doç. Dr. Cenk C. Karahan ve Doç. Dr. Gözde Ünal Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi'ni geliştirmiştir. Nitel ve nicel yöntemler kullanılarak öncelikle Türkiye'deki finansal okuryazarlığın ve erişimin periyodik olarak tespit edilmesi ve bu tespitin bir endeks oluşturularak düzenli aralıklarla kamuoyu ile paylaşılması amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde ilki 2013 yılında açıklanan Finansal Okuryazarlık ve Erişim (FOE) Endeksi'nin ikincisi elde edilen yeni veriler ışığında bu raporda detaylandırılmıştır.

Finansal Tabana Yayılım, Finansal Okuryazarlık ve Finansal Erişim olmak üzere iki ana bileşenden oluşmaktadır. Finansal okuryazarlığın ölçülmesi için tasarlanan endekste Finansal Bilgi, Finansal Tutum/Tavır ve Finansal Davranış olmak üzere toplam üç ana etken önemli birer rol üstlenmektedir. Finansal erişimin ölçülmesi için tasarlanan endekste ise tüketicilerin finansal kuruluşlara ve hizmetlere olan ilgisi ve bu hizmetlerin kullanımı gibi kavramlar üzerinde durulmuştur.

Finansal Okuryazarlık ve Erişim anketi, 2013 yılı için 1230, 2014 yılı içinse 1638 katılımcı üzerinde yapılarak veriler elde edilmiştir. Katılımcılar ülkemizin coğrafi ve demografik yapısı dikkate alınarak dağılımlandırılmış ve makul sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 yılı verilerine göre tüketicilerin Finansal Okuryazarlık Endeksi 59,4 olarak hesaplanmıştır. Bu rakam 2013 yılına ait Finansal Okuryazarlık Endeksi değeri olan 59,8 ile tutarlılık göstermektedir. Finansal okuryazarlık seviyelerinin demografik özelliklere göre kırılımlarına bakıldığında finansal okuryazarlık açısından avantajlı grubun genellikle erkek, büyük şehirde yaşayan, yüksek derecede eğitim, gelir ve sosyo-ekonomik statüye sahip bireylerden ve çoğunlukla işyeri sahipleri, yöneticiler ve serbest nitelikli uzmanlardan oluştuğu görülmektedir. Buna karşın finansal okuryazarlık bakımından dezavantajlı grubun ise genellikle kadın, kırsal kesimde yaşayan, göreceli olarak düşük eğitim, gelir ve sosyo-ekonomik statüye sahip bireylerden ve çoğunlukla işsizler, ev hanımları ve öğrencilerden oluştuğu gözlemlenmektedir. 2014 yılına ait anket verileri bir önceki yıla ait verilerle karşılaştırıldığında bu iki grup arasındaki finansal okuryazarlık seviyesindeki farkların giderek kapandığı görülmektedir.

Finansal Erişim Endeksi ilk versiyonunun açıklandığı 2013 yılından beri küçük değişiklikler yapılarak geliştirilmiştir. Bu yüzden 2013 ve 2014 endeks değerlerinin rakamsal olarak birebir karşılaştırılması finansal erişimin zaman içindeki seyrini ölçme açısından çok sağlıklı sonuçlar vermeyecektir. Bununla birlikte finansal erişim endeksi değerlerinin genel niteliksel ve niceliksel özelliklerinin iki anket arasında benzerlik göstermesi, anket sonuçlarının güvenilirliği açısından olumlu bir kanaat oluşturmuştur. 2014 verilerine göre ülkemizin Finansal Erişim Endeksi 39,17 olarak hesaplanmıştır. Finansal erişim seviyelerinin demografik değişkenlere göre dağılımı incelendiğinde yüksek finansal erişime sahip grubun genellikle erkek, evli, büyük şehirde yaşayan ve yüksek sosyo-ekonomik statüye sahip bireylerden ve çoğunlukla işyeri sahipleri, yöneticiler ve serbest nitelikli uzmanlardan oluştuğu görülmektedir. Diğer yandan düşük finansal erişime sahip grubun ise genellikle kadın, bekar, kırsal kesimde yaşayan, göreceli olarak düşük sosyo-ekonomik statüye sahip bireylerden ve çoğunlukla işsizler, ev hanımları ve öğrencilerden oluştuğu gözlemlenmektedir. Finansal okuryazarlık seviyesinde olduğu gibi, 2013 ve 2014 yıllarına ait veriler karşılaştırıldığında bu iki grup arasındaki finansal erişim seviyesindeki farkların giderek azaldığı görülmektedir.

Finansal Okuryazarlık

Finansal okuryazarlık, bir tüketicinin paranın kullanımında ve yönetiminde bilgiyle değerlendirme yapmasını ve yatırımlara yön verecek finansal araçların seçiminde etkili ve rasyonel kararlar verebilmesini sağlayan yeterlilik düzeyi olarak tanımlanabilir. Başka bir ifade ile finansal okuryazarlık, bireylerin gelirlerini, birikim ve yatırımlarını akıllıca değerlendirip, bütçelerini doğru yönetebilme yetkinliğine sahip olabilme durumudur.

Bütçeleme ve para yönetimi, kısa ve uzun vadeli finansal planlar, ve finansal ürün seçimi gibi finansal okuryazarlığın çeşitli yönlerini kapsayan sorulardan oluşan araştırma anketi kullanılarak finansal bilgi, finansal tutum, ve finansal davranışa yönelik analizler yapılması amaçlanmıştır. Analizler neticesinde elde edilen sonuçlar, yatırımcı seferberliğinin ulusal bir stratejiye dönüştürülmesi, mikro ve makro düzeydeki politikaların uygulanması için gerekli olan kaynakların belirlenmesi ve bu kaynakların piyasa aktörleri arasında paylaşılması gibi konulara ışık tutması açısından kritik bir öneme sahiptir.

Uzman bir panel tarafından geliştirilen Finansal Okuryazarlık Endeksi tüketicilerin finansal okuryazarlık skorunu 0 ile 100 puan arasında bir değer alabilecek şekilde tasarlanmıştır. Bu metodolojiye göre Finansal Okuryazarlık skoru 0 olan bir tüketici finansal bilgi, tutum ve davranış konularında hiçbir yeterliliğe sahip değilken, skoru 100 olan bir tüketici ise bu konularda tam bir yeterlilik sergilemektedir.

2014 yılında Türkiye genelinde yapılan Finansal Okuryazarlık ve Erişim Anketi'ne katılan 1638 kişinin her biri için Finansal Okuryazarlık Skoru hesaplanmış ve ülkemizin Finansal Okuryazarlık Endeksi (ortalama finansal okuryazarlık skoru) 59,4 olarak belirlenmiştir. Bu rakam 2013 yılına ait Finansal Okuryazarlık Endeksi değeri olan 59,8 ile paralellik göstermektedir. Tüketicilerin Finansal Okuryazarlık Skoru hesaplanırken her bir tüketicinin Finansal Bilgi Skoru, Finansal Tutum/Tavır Skoru ve Finansal Davranış Skoru'nun toplamı kullanılmıştır. Raporun ilerleyen bölümlerinde Finansal Okuryazarlık Skoru'nun bu üç ana bileşeni detaylı bir şekilde incelenecektir.

Finansal Bilgi

"Finansal okuryazar" olarak adlandırdığımız bir kişi, ana finansal kavramlar hakkında bazı temel bilgilere sahip olmalıdır. Bu temel bilgiler arasında bölme, paranın zaman değeri, ödenen faiz, basit faiz, bileşik faiz, risk ve getiri, enflasyon ve çeşitlendirme gibi kavramlar yer almaktadır. Aşırı karmaşık olmayan ve uzman bilgisi gerektirmeyen bir yapıda, değişik zorluk derecelerinde ve çeşitli mali konuları içerecek şekilde tasarlanan sorulara katılımcılar tarafından verilen doğru yanıtların sayısı dikkate alınarak bir Finansal Bilgi Skoru yaratılmıştır. 2014 yılı verilerine göre ülkemizin Finansal Bilgi Skoru 19,9 olarak hesaplanmıştır. 2013 yılında 22,8 olarak hesaplanan bu değerdeki değişimi tüketicilerin finansal bilgi seviyesinde bir düşüş olarak yorumlamaktan ziyade iki anketin içerik ve sunumundaki küçük değişikliklerden kaynaklanan bir farklılık olarak düşünmek daha makul olacaktır.

Finansal Tutum/Tavır

Tutumlar ve tercihler, finansal okuryazarlığın önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir. Örneğin, insanların gelecek için birikim yapma yönünde olumsuz bir tutumları varsa onların birikim davranışını gerçekleştirmeye çok daha az yatkın olacağı tartışılabilir. Benzer şekilde, kısa vadedeki isteklerini önemsemeyi tercih eden kişilerin, acil durumlar için tasarruf ya da uzun vadeli finansal planlar yapma ihtimallerinin daha düşük olacağı düşünülebilir. 2013 yılında 15,5 olarak hesaplanan Finansal Tutum/Tavır Skoru, 2014 yılında yapılan Finansal Okuryazarlık ve Erişim anketinden elde edilen verilerin incelenmesi neticesinde 14,1 olarak belirlenmiştir. Bu durumda Finansal Tutum/Tavır Skoru'nda geçen seneye oranla hafif bir düşüş gerçekleştiği söylenebilir.

Finansal Davranış

Kişilerin davranış şekillerinin, mali refahları üzerinde önemli bir etkiye sahip olması nedeniyle, finansal okuryazarlık ölçümünde davranışların etkilerinin belirlenmesi önemlidir. Finansal Davranış Skoru, satın almadan önce düşünme, faturaları zamanında ödeme ve bütçeleme, ve hedeflere ve ihtiyaçlara ulaşabilmek için tasarruf ve harcama gibi sergilenen olumlu davranışlar hakkında bilgi edinmeyi amaçlar. 2014 yılı için hesaplanan Finansal Davranış Skoru 25,4'tür. Bu skorun 2013 yılı için hesaplanan değerinin 21,6 olduğu göz önünde bulundurulduğunda son bir sene içerisinde ülkemizdeki

tüketicilerin Finansal Davranış Skoru'nda bir miktar artış olduğu görülmektedir. Finansal Bilgi, Finansal Tutum/Tavır ve Finansal Davranış göstergelerini bir arada değerlendirdiğimizde farklı çıkarımlar yapabilmek mümkündür. 2013 ve 2014 verilerini karşılaştırdığımızda Finansal Okuryazarlık Endeksi'nde her ne kadar bir değişiklik olmamış gibi görünse de, Finansal Okuryazarlık'ın alt bileşenlerini oluşturan Finansal Bilgi ve Finansal Tutum/Tavır'daki göreceli düşüş Finansal Davranış'ta meydana gelen yükselişle dengelenmiş durumdadır. Finansal Davranış'ın sermaye piyasaları üzerindeki etkisinin Finansal Bilgi ve Finansal Tutum/Tavır'a oranla daha yüksek olduğu düşünüldüğünde 2013 yılından 2014 yılına meydana gelen bu değişimler olumlu yönde bir gelişme olarak algılanabilir.

Finansal Okuryazarlık Göstergeleri ve Demografik Dağılım

Bu bölümde finansal okuryazarlık değerleri çeşitli demografik ölçütlerle gruplandırılarak nüfusun alt gruplarının finansal davranışlarının daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır. Cinsiyet, yaş, medeni hal, yaşanan çevre, yaş, eğitim, gelir ve sosyo-ekonomik grup gibi demografik özelliklerle finansal okuryazarlık endeksi arasındaki ilişkilerin kısa bir değerlendirmesi sunulmuştur.

Tablo 1 Finansal Okuryazarlık Endeksi ve Cinsiyet

Cinsiyet	Katılımcı Sayısı	Finansal Okuryazarlık Endeks Değerleri			
		Ortalama	Medyan	Minimum	Maksimum
Erkek	840	61,8	62	18	92
Kadın	798	56,9	56	17	94
Toplam	1638	59,4	59	17	94

Finansal okuryazarlık endeksinin cinsiyete göre kırılımına bakıldığında kadınların finansal okuryazarlık seviyesinin erkeklere nazaran kayda değer bir şekilde düşük olduğu görülmektedir. Ancak 2013 yılında açıklanan değerler (Erkek: 63,1 ve Kadın: 56,9) göz önüne alındığında, kadınlar ve erkekler arasındaki finansal okuryazarlık seviyesindeki farkın gözle görülür bir şekilde kapandığı görülmektedir.

Tablo 2 Finansal Okuryazarlık Endeksi ve Medeni Hal

Medeni Hal	Katılımcı Sayısı	Finansal Okuryazarlık Endeks Değerleri			
		Ortalama	Medyan	Minimum	Maksimum
Evlü	1024	59,6	61	17	94
Bekar	614	59	59	18	91

Medeni hal sorusuna verilen cevaplar iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark ortaya çıkarmamıştır. 2013 verilerine göre evlilerin finansal okuryazarlık endeksi 59,2 iken bekarlarınki 61,7 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda, geçen seneden bu seneye evliler ve bekarlar arasındaki finansal okuryazarlık seviyesindeki farkın ortadan kalktığı gözlemlenmektedir.

Tablo 3 Finansal Okuryazarlık Endeksi ve Yaşanılan Çevre

Yaşanılan Çevre	Katılımcı Sayısı	Finansal Okuryazarlık Endeks Değerleri			
		Ortalama	Medyan	Minimum	Maksimum
Köy, mezra veya kırsal alan (Nüfusu 3000'den az)	430	57,6	58	17	91
Küçük kasaba (Nüfusu 3000 ila 15000 arası)	54	58,1	57,5	20	91
Kasaba (Nüfusu 15 000 ila 100 000 arası)	163	59,5	58	30	92
Şehir (Nüfusu 100 000 ila 1 000 000 arası)	60	59,3	61	27	91
Büyük şehir (Nüfusu 1 000 000 dan daha fazla)	931	60,3	61	17	94

Beklendiği üzere yaşanan çevrenin nüfusu ile bireylerin finansal okuryazarlık seviyeleri doğru orantılıdır. Bu durum 2013 verileri ile paralellik göstermektedir. Ancak 2013 yılında hesaplanan değerler göz önüne alındığında (Köy: 54,8 ve Büyük Şehir: 62,3) 2014 yılı finansal okuryazarlık seviyesinde kırsal kesim-şehir arasındaki farkın daraldığını söylemek mümkündür.

Tablo 4 Finansal Okuryazarlık Endeksi ve Yaş

Finansal Okuryazarlık Endeks Değerleri					

Yaş Aralığı	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Medyan	Minimum	Maksimum
18-24	286	58,8	58,5	18	89
25-34	390	61,2	62	18	94
35-44	334	60,9	61	20	91
45-54	283	58,7	59	17	91
55-64	177	59,1	61	21	85
65+	168	54,5	55	17	88

Finansal okuryazarlığın yaşa göre dağılımı çok açık ve belirgin bir tablo çizmemekle beraber 25-44 yaş grubunun diğer gruplara oranla daha yüksek finansal okuryazarlık değerlerine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 5 Finansal Okuryazarlık Endeksi ve Eğitim

Eğitim Seviyesi	Katılımcı Sayısı	Finansal Okuryazarlık Endeks Değerleri			
		Ortalama	Medyan	Minimum	Maksimum
İlkokul terk	222	51,7	50	17	89
İlkokul mezunu	548	58,4	59	17	91
Ortaokul mezunu	318	60,8	61	21	89
Lise (Meslek) mezunu	103	59,9	61	27	85
Lise (Normal) mezunu	240	61,3	61	18	91
Yüksek Okul (2 yıllık) mezunu	36	62,3	62,5	26	91
Açık öğretim (Üniversite) mezunu	19	66,5	70	42	88
Üniversite (normal) mezunu	139	66	67	32	94
Lisansüstü	13	71,3	70	45	91

Tüketicilerin eğitim durumu ile finansal okuryazarlık düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde eğitimin yükselmesi ile finansal okuryazarlık seviyesinin de yükseldiği gözlemlenmektedir. Bu durum 2013 değerleri ile paralellik göstermekle beraber eğitim düzeyine bağlı oluşan finansal okuryazarlık seviyelerindeki farkın (2013 verilerine göre İlkokul terk: 47,3 ve Lisansüstü: 73) bir nebze de olsa kapandığını söylemek mümkündür.

Tablo 6 Finansal Okuryazarlık Endeksi ve Hanehalkı Geliri

Hanehalkı Geliri	Katılımcı Sayısı	Finansal Okuryazarlık Endeks Değerleri			
		Ortalama	Medyan	Minimum	Maksimum
500 TL'den az	41	52,6	56	24	76
501-1.000 TL	306	56,8	56	17	91
1001-1.500 TL	426	58	58	18	89
1501-2.000 TL	275	59,3	59	18	91
2001-3.000 TL	214	61,8	61,5	23	92
3001-4.000 TL	123	64	65	32	91
4.000 TL üzeri	138	67,2	70	33	94
Bilmiyor	115	55,1	55	17	91

Tüketicilerin gelir gruplarına göre finansal okuryazarlık seviyelerini değerlendirdiğimiz zaman gelirin yükselmesine paralel olarak finansal okuryazarlığın da yükseldiği gözlemlenmektedir. 2013 yılında yapılan anket ile benzer bulgulara ulaşılmış olsa da, en alt ve en üst gelir grupları arasındaki finansal okuryazarlık seviyesindeki farkın geçen seneden günümüze büyük bir ölçüde kapandığı görülmektedir (2013 verilerine göre 500 TL'den az: 48,8 ve 4.000 TL üzeri: 75,3).

Tablo 7 Finansal Okuryazarlık Endeksi ve Sosyo-Ekonomik Grup

Finansal Okuryazarlık Endeks Değerleri					

Sosyo-Ekonomik Grup	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Medyan	Minimum	Maksimum
A	70	68,2	69	32	94
B	150	64,3	65	26	91
C1	359	61,3	61	18	91
C2	454	60	59	20	91
DE	605	55,5	56	17	91

Finansal okuryazarlık endeksinin sosyo-ekonomik gruba göre kırılımına bakıldığında beklendiği üzere tüketicilerin sosyo-ekonomik seviyeleri ile finansal okuryazarlık seviyeleri arasında belirgin bir doğru orantı olduğu gözlemlenmektedir.

Son olarak meslek grupları ile finansal okuryazarlık düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde, en yüksek finansal okuryazarlığa sahip grupların işyeri sahipleri, yöneticiler ve serbest nitelikli uzmanlardan (avukat, mühendis, mali müşavir, doktor, eczacı vs.) oluştuğu görülürken, en düşük finansal okuryazarlığa sahip grupların ise işsizler, ev hanımları ve öğrencilerden oluştuğu gözlemlenmektedir.

Finansal Erişim

Finansal erişimin ölçülmesi için tasarlanan Finansal Erişim Endeksi'nin oluşturulmasında finansal hizmetlerin tüketiciler tarafından kullanılma oranları baz alınmaktadır. Bu çalışma ile Türk halkının finansal hizmetleri kullanma alışkanlıklarının resmini çeşitli açılardan çekmek amaçlanmıştır.

Finansal Erişim Endeksi oluşturulurken öncelikli olarak finans sektöründe faaliyet gösteren kuruluşların tüketicilere sunduğu finansal hizmetler ve ürünlerden oluşan geniş bir liste oluşturulmuştur. Oluşturulan bu listedeki ürünler daha sonra alanında uzman profesyoneller ve akademisyenlerden oluşan bir panel tarafından ürünün gelişmişlik seviyesine göre temel ürünler, kredi ve mevduat ürünleri, sigorta ve yatırım ürünleri ve son olarak da ileri finansal ürünler olmak üzere dört gruba ayrıştırılmıştır. Son olarak ise uzman panel tarafından her bir gruba uygun değerlerde ağırlıklar verilerek tüketicilerin Finansal Erişim skoru 0 ile 100 puan arasında bir değer alabilecek şekilde tasarlanmıştır. Bu metodolojiye göre Finansal Erişim skoru 0 olan bir tüketici yukarıda bahsi geçen dört finansal ürün grubundan hiçbirini kullanmazken, skoru 100 olan bir tüketici bu dört grubun her birinden en az bir ürünü kullanmaktadır.

Yukarıda bahsedilen anket ve endeks metodolojisi, bu endeksin ilk versiyonunun açıklandığı 2013 yılından beri küçük değişiklikler yapılarak geliştirilmiştir. Aşağıdaki bulgularda 2014 yılına ait verilerin yanı sıra 2013 verilerinin revize edilmiş hallerine de yer verilmiştir.

Ancak bu ilk iki anket arasında gerek sunum ve içerik gerekse Finansal Erişim Endeksi'nin hesaplanması açısından farklar oluşmuştur. Bu yüzden rakamsal değerlerin birebir karşılaştırılması, finansal erişimin zaman içindeki seyrini ölçme açısından çok sağlıklı sonuçlar vermeyebilir. Fakat endeks değerlerinin genel niteliksel ve niceliksel özelliklerinin iki anket arasında benzerlik göstermesi, anket sonuçlarının güvenilirliği açısından olumlu bir kanaat oluşturmuştur. Anketin içeriği ve formu artık son şeklini almış olduğundan, bundan sonra düzenli olarak yapılacak anketler zaman içinde endeks değerlerindeki değişimin daha sağlıklı bir tablosunu verecektir.

2014 verilerine göre ülkemizin Finansal Erişim Endeksi (ortalama finansal erişim skoru) 39,17 olarak hesaplanmıştır. Bu rakam 2013 yılına ait veriler kullanılarak elde edilen Finansal Erişim Endeks değeri olan 31,50'den oldukça farklı görünmektedir. Her ne kadar son bir yılda Finansal Erişim Endeksi'nin 7,67 puan arttığını iddia etmek istesek de bu artışı yukarıda bahsedildiği gibi daha çok anketin içerik ve sunumundaki küçük değişikliklere atfetmek makul olacaktır. Bir sene gibi kısa bir sürede erişim rakamlarında böylesine köklü bir değişiklik beklenmemektedir. Üstelik değişiklikleri gözlemek için daha uzun bir zaman serisi, haliyle gelecekteki anket sonuçlarını beklemek gerekmektedir. Ancak iki yılın sonuçlarının paralel özellikler göstermesi sonuçların sağlığı açısından cesaret vericidir.

Finansal Erişim Endeksi'nin 100 puan üzerinden değerlendirildiği göz önüne alındığında ortalama endeks skorunun bu kadar düşük çıkması bize sıradan tüketicilerin banka hesabı, kredi kartı vs. gibi temel ürünler dışında finansal ürün ve hizmetlerden yararlanmadığını göstermektedir. Türk halkının yatırımlarını değerlendirmesi ve daha ileri finansal ürünlerden yararlanması için finansal sisteme bir şekilde entegre edilmesi gerektiğini göstermiştir. Aşağıdaki analiz hangi demografik gruplara erişimin daha etkin yapılması gerektiği konusunda bir fikir verebilir.

Finansal Erişim Göstergeleri ve Demografik Dağılım

Finansal erişimin ölçümü için tasarlanan anket, bu değerleri çeşitli demografik ölçütlerle gruplandırarak nüfusun alt gruplarının finansal davranışlarının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Ankete eklenen demografik sorular, nüfusun cinsiyet, yaş, medeni hal, yaşanılan çevre, eğitim seviyesi, istihdam durumu ve gelir seviyesi gibi geniş bir yelpazede ayrıntılı olarak değerlendirilmesine imkan tanımaktadır.

Tablo 8 Finansal Erişim Endeksi ve Cinsiyet

Cinsiyet	Katılımcı Sayısı	2014 Finansal Erişim Endeks Değerleri			
		Ortalama	Medyan	Minimum	Maksimum
Erkek	840	42,99	48,00	0	98
Kadın	798	35,15	38,00	0	100
Toplam	1638	39,17	40,00	0	100

2013 Finansal Erişim Endeks Değerleri					
Cinsiyet	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Medyan	Minimum	Maksimum
Erkek	589	37,08	40,00	0	95
Kadın	641	26,39	25,00	0	100
Toplam	1230	31,50	33,00	0	100

Yukarıda finansal erişim endeksinin 2013 ve 2014 değerlerinin cinsiyete göre dağılımı sunulmuştur. Bu sonuçlara göre kadınların finansal hizmetlere erişiminin erkeklere oranla oldukça düşük olduğu görülmüştür. Her ne kadar genel istatistikler kadınların finansal ürünlere erişimindeki eksikliği vurgulasa da, 2013 ve 2014 verileri karşılaştırıldığında kadınlar ve erkekler arasındaki finansal erişim seviyesindeki farkın azalması olumlu yönde bir gelişme olarak yorumlanabilir.

Tablo 9 Finansal Erişim Endeksi ve Medeni Hal

2014 Finansal Erişim Endeks Değerleri					
Medeni Hal	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Medyan	Minimum	Maksimum
Evli	1024	40,03	40,00	0	100
Bekar	614	37,73	40,00	0	98

2013 Finansal Erişim Endeks Değerleri					
Medeni Hal	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Medyan	Minimum	Maksimum
Evli	866	31,40	33,00	0	100
Bekar	310	32,33	39,00	0	95

Finansal erişim endeksinin medeni hale göre kırılımına bakıldığında 2013 anket sonuçları bekarların, 2014 sonuçları ise evlilerin az farkla finansal erişimde önde olduklarını göstermiştir.

Tablo 10 Finansal Erişim Endeksi ve Yaşanılan Çevre

2014 Finansal Erişim Endeks Değerleri					
Yaşanılan Çevre	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Medyan	Minimum	Maksimum
Köy, mezra veya kırsal alan (Nüfusu 3000'den az)	430	36,33	40,00	0	100
Küçük kasaba (Nüfusu 3000 ila 15000 arası)	54	29,85	33,00	0	85
Kasaba (Nüfusu 15 000 ila 100 000 arası)	163	34,25	38,00	0	95
Şehir (Nüfusu 100 000 ila 1 000 000 arası)	60	32,42	39,00	0	78
Büyük şehir (Nüfusu 1 000 000 dan daha fazla)	931	42,32	45,00	0	98

2013 Finansal Erişim Endeks Değerleri					
Yaşanılan Çevre	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Medyan	Minimum	Maksimum
Köy, mezra veya kırsal alan (Nüfusu 3000'den az)	267	20,98	20,00	0	85
Küçük kasaba (Nüfusu 3000 ila 15000 arası)	13	43,38	40,00	25	75
Kasaba (Nüfusu 15 000 ila 100 000 arası)	86	29,28	25,00	0	85
Şehir (Nüfusu 100 000 ila 1 000 000 arası)	108	30,00	25,00	0	95
Büyük şehir (Nüfusu 1 000 000 dan daha fazla)	756	35,49	40,00	0	100

Beklendiği üzere yaşanılan çevrenin nüfusu ile bireylerin finansal erişim değerleri genel hatlarıyla doğru orantılıdır. En son anket sonuçlarına göre kırsal alanda yaşayan nüfus kasaba ve küçük şehirlerde yaşayanlardan daha fazla finansal erişime sahiptir. Bu sonuç geçen seneki sonuçlarla kısmen çelişmektedir. Bununla beraber 2013 ve 2014 değerleri karşılaştırıldığında finansal erişim seviyesinde kırsal kesim-şehir arasındaki farkın daraldığını söylemek mümkündür.

Tablo 11 Finansal Erişim Endeksi ve Yaş

2014 Finansal Erişim Endeks Değerleri					
Yaş Aralığı	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Medyan	Minimum	Maksimum
18-24	286	33,96	40,00	0	95
25-34	390	41,76	41,50	0	100
35-44	334	42,28	50,00	0	95

45-54	283	38,77	40,00	0	98
55-64	177	40,19	40,00	0	95
65+	168	35,46	38,00	0	95

2013 Finansal Erişim Endeks Değerleri

Yaş Aralığı	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Medyan	Minimum	Maksimum
15-19	45	16,07	0	0	60
20-29	287	32,60	40,00	0	100
30-39	353	34,22	40,00	0	95
40-49	253	28,33	25,00	0	95
50-59	171	32,44	40,00	0	93
60-69	83	35,52	40,00	0	75
70+	38	24,34	25,00	0	75

Finansal erişimin yaşa göre dağılımı çok açık ve belirgin bir tablo çizmemekle beraber 25-44 yaş grubunun diğer gruplara oranla daha yüksek finansal erişim değerlerine sahip olduğu söylenebilir. Çoğunluğu öğrenci olan 18-24 yaş grubu ve 65 yaş üstünün göreceli olarak düşük değerlere sahip olduğu görülmektedir. 55 yaş üzerinde görülen erişim değerlerindeki küçük artışın nedeninin emeklilik ile birlikte bireylerin düzenli bir şekilde banka hizmetleri kullanmak zorunda kalmaları olduğu düşünülebilir.

Tablo 12 Finansal Erişim Endeksi ve Sosyo-Ekonomik Durum

2014 Finansal Erişim Endeks Değerleri

Sosyo-Ekonomik Grup	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Medyan	Minimum	Maksimum
A grubu	70	60,39	58,00	0	95
B grubu	150	49,41	50,00	0	100
C1 grubu	359	41,29	45,00	0	95
C2 grubu	454	39,09	40,00	0	95
DE grubu	605	32,97	38,00	0	98

Finansal erişim değerlerinin sosyo-ekonomik gruplara göre dağılımına bakıldığında ise çok şaşırtıcı olmayan bir trendle karşılaşırız. A grubunda 60'larda olan ortalama endeks değerleri, DE grubuna gelindiğinde 33 civarına düşmüştür. Ancak burada dikkat çekilmesi gereken bir nokta var ise o da A ve B grubunda bulunan kişilerde bile finansal erişime hiç sahip olmayan kişilerin hala bulunmasıdır. Eğer finansal sistem üst sosyo-ekonomik gruba dahil insanlara bile erişimde sorun yaşıyorsa bunun nedenlerinin daha yakından incelenip çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

Tablo 13 Finansal Erişim Endeksi ve Meslek

2014 Finansal Erişim Endeks Değerleri

Meslek	Katılımcı Sayısı	Ortalama
HERHANGİ BİR İŞTE ÇALIŞMAYANLAR		
Emekli-çalışıyor	38	45,32
Emekli-çalışmıyor	137	43,99
İşsiz - şu an çalışmıyor - ek gelir yok, yardım alıyor	69	31,25
İşsiz - şu an çalışmıyor - düzenli ek gelir var	29	30,83
Ev kadını - ek gelir yok, yardım alıyor	212	30,14
Ev kadını - düzenli ek gelir var	128	30,23
Öğrenci(gelir getirici bir işi olmayan)	121	32,36
MAAŞ YA DA ÜCRET KARŞILIĞI ÇALIŞANLAR		
İşçi/hizmetli - parça başı işi olan (düzensiz zaman zaman çalışan)	152	34,39
İşçi/hizmetli - düzenli işi olan (özel bir sebep olmadıkça aynı işi yapan)	331	44,13
Ustabaşı/kalfa - kendine bağlı işçi çalışan	24	35,17
Yönetici olmayan memur / teknik eleman / uzman vs	79	52,90
Yönetici (1-5 çalışanı olan)	19	57,00
Yönetici (6-10 çalışanı olan)	7	54,71
Yönetici (11-20 çalışanı olan)	4	48,75

Yönetici (20'den fazla çalışanı olan)	3	41,00
Ordu mensubu (uzman er, astsubay, subay)	3	21,67
Ücretli Nitelikli uzman (avukat,doktor,mimar,mühendis, akademisyen vs)	15	50,87
KENDİ HESABINA ÇALIŞANLAR		
Çiftçi (kendi başına/ailesiyle çalışan)	38	35,03
Seyyar - Kendi isi (free lance dâhil), dükkânda hizmet vermiyor	45	34,51
Tek başına çalışan, dükkân sahibi, esnaf (taksi şoförü dâhil)	113	40,83
İşyeri sahibi- 1-5 çalışanlı (Tic, Tarım, İmalat, Hizmet)	45	53,04
İşyeri sahibi- 6-10 çalışanlı (Tic, Tarım, İmalat, Hizmet)	10	73,30
İşyeri sahibi -11-20 çalışanlı (Tic, Tarım, İmalat, Hizmet)	3	66,00
İşyeri sahibi - 20'den fazla çalışanlı (Tic, Tarım, İmalat, Hizmet)	2	72,50
Serbest nitelikli uzman (avukat, mühendis, mali müşavir, doktor, eczacı vs.)	11	69,00

Son olarak finansal erişim değerlerinin meslek gruplarına göre dağılımı incelenmiştir. Emekli kimselerin ortalamasının farkedilir seviyede üzerinde (44'e karşılık 39) bir erişim skoruna sahip olduğu gözlemlenen emeklilerin sisteme maaş yoluyla entegre edildikleri öngörüsünü de doğrulamaktadır.

Çalışmayanlar grubunda öğrenciler, ev hanımları ve işsizler benzer skorlarla sistemin en dışında kalan gruplar olmuştur. Finansal kaynakların yetersizliği öğrenci ve işsizleri etkiliyor olsa da, geliri olan ev hanımlarının finansal hizmetleri daha etkin ve yoğun kullanmamaları için bir neden yoktur. Ücret karşılığı çalışan grup içinde, tahmin edilebileceği üzere beyaz yakalı grup mavî yakalı gruba göre daha yüksek erişim değerlerine sahiptir.

Kendi hesabına çalışanlar arasında ticari nedenlerle finansal sistemi daha etkin kullanması gereken gruplar ise bütün meslek grupları arasında en yüksek erişim endeksi değerlerine sahip kimselerdir. Çiftçiler ortalamasının altında, esnaf ise istatistiksel olarak anlamlı olmasa da, ortalamasının biraz üstünde erişim değerlerine sahiptirler. Bu gruplar, nüfusun önemli bir kısmını oluşturduğundan finansal sisteme entegrasyonları çok önemlidir.

İşyeri sahipleri, yöneticiler ve nitelikli uzmanlar bütün katılımcılar içinde en yüksek erişim değeri ortalamalarına sahiptirler. Bu gruplar ise sofistike yatırım ürünleri ve risk yönetiminde kullanılacak türev ürünleri ile tanıştırılıp finansal ürünleri daha etkin kullanmaları sağlanabilir.